

FORRÓ ZSUZSANNA

SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ TANULÓK A GYAKORLATBAN

- „Mindig halaszthatatlan ötletekkel áll elő, zavarja a tanítást...” (egy hiperaktív tanuló pedagógusa).
- „Az iskolából mindig fáradtan érkezik haza, nagyon nehéz őt rávenni a leckék elkészítésére...” (egy figyelemzavaros gyermek édesanyja)
- „Tantervmódosítás? De hogyan? Én nem tanítottam speciális iskolában. Ezeket a tanterveket nem ismerem...” (egy értelmi fogyatékos tanuló pedagógusa)
- „Én már nem bírom! Tanulás helyett legszívesebben megkapálnám a kertet.” (egy elsős diszlexiás, diszgráfiás gyermek)

Számtalan, a fentiekhez hasonló tapasztalat, elkeseredett kijelentés hangzik el a konzultációk, vizsgálatok során a tanácsadóknak. Az iskolák tantermei mára a „másság” elfogadásának és a befogadás színterévé váltak a gyermekek, pedagógusok, szülők számára. Azokat a tanulókat nevezzük „másnak”, akik az oktatásban különböző okok miatt speciális, sajátos nevelési igényűek (žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami). A sajátos nevelési, nevelési szükséglet a jelenlegi oktatási törvény szerint speciális igény az oktatás feltételeinek tartalmi, formai, tárgyi, módszerbeli módosítására, mely az adott tanuló hátrányos, akadályozott helyzetéből adódik. Sajátos nevelési igényű tanulóknak számít az a gyermek, aki komplex szakvizsgálatok és a jelenlegi törvények alapján:

a) egészségileg akadályozott – testi, érzékszervi, értelmi vagy beszéd-fogyatékkal élő, autista vagy egyéb pervazív jellegű fejlődési zavarral küzdő gyermek.

Több fogyatékoság esetén halmozottan fogyatékos, pszichés fejlődés zavarai miatt a tanulási folyamatban tartósan akadályozott (tanulási, figyelem- és aktivitászavar), magatartászavarral, hosszantartó betegséggel, súlyos egészségügyi problémával küzdő tanuló

b) szociálisan hátrányos helyzetű – szociális, családi, gazdasági, kulturális szempontból

c) tehetséges – kivételes képességekkel rendelkező tanuló.

Ezen tanulók oktatása speciális iskolákban szegregált formában, az általános iskolákban speciális osztályokban, ill. nagyrészt egyéni integrált formában folyik. A fogyatékkal élő, tanulásban akadályozott vagy tehetséges gyermekek ügye napjaink kiemelt témái közé tartozik, mivel rohamosan növekszik a speciális szükségletű tanulók száma, és a humanisztikus, empátikus filozófiák uralta oktatás új szemlélettel közelíti meg a „másság” fogalmát. Egyre inkább előtérbe kerül az integráló és inkluzív pedagógia értékrendje. Az integráció (együttnevelés) előnyei:

- megsokszorozza a szociális kölcsönhatásokat
- az együttműködés új formáinak eljáratására ad lehetőséget
- új morális értékek kialakításának színtere lehet
- felértékelődhet az egészség mint érték
- a korai beilleszkedést szolgálja
- elősegíti a természetes elfogadást, ill. befogadást – az inklúziót.

Az inkluzív pedagógia minden tanulót sokszoros és összetett identitással rendelkező, teljes emberként értelmez. Az inklúzió a sokféleség minden aspektusának felismerését, méltányolását

és felértékelését jelenti, melynek értelmében minden tanuló egyenlően vehet részt és férhet hozzá a tananyaghoz. Az UNESCO szerint az inkluzív oktatás nem arról szól, hogy néhány sajátos nevelési igényű tanuló hogyan lehet integrálni a többségi oktatásba, hanem sokkal inkább szemléletmód-váltást jelent, és arra keresi a választ, hogyan lehet átalakítani az oktatási rendszert és más tanulási környezeteket, hogy azok meg tudjanak felelni a tanulók sokféleségének. A minőségi oktatás olyan oktatás, amely inkluzív, mivel minden tanuló teljes részvételét célozza meg. Az oktatásban történő hatékony befogadás – inklúzió jellemzői a sajátos nevelési szükségletű tanulók és pedagógusaik szempontjából:

- a megfelelő pedagógiai diagnosztika által megvalósul a tanulást akadályozó tényezők feltárása, így megfelelő pedagógiai, oktatásszervezési és eszköztámogatási válaszok születnek a tanuló számára
- az oktatási célok, feladatok és elvárások alkalmazkodnak a tanulók lehetőségeihez és szükségleteihez
- a tanítási órákon differenciált oktatás folyik
- a tanuló, pedagógusok sikeresek, és ezáltal jól érzik magukat az iskolában
- befogadás, kölcsönös segítőkészség, hatékony együttműködés uralja az osztályt, iskolát – nincs kirekesztés, megbélyegzés
- elérhető szakmai támogatás
- a szülők aktív bevonása – partneri viszony szülő és pedagógus között.

Az általános iskolákban egyénileg integrált gyermekek sajátos individuális ok-

tatási program szerint haladnak, melyek tartalmazzák a megváltozott technikai, tárgyi, szervezési feltételeket, speciális, személyre szabott pedagógiai eljárásokat, módszereket és megváltozott értékelési módszereket, ezenkívül szükség szerint tartalmazzák a módosított egyéni tematikus terveket a szakemberek javaslata alapján. Az integrálást kedvezően segítő egyéni oktatási programok kellően rugalmasak, s valamennyi gyermek számára, amennyire ez csak lehetséges, hozzáférhetőek. Ezen személyre szabott programok elemei a következő speciális eljárások lehetnek:

- módszerbeli változtatás – pl. írásbeli felelet a szóbeli helyett, ill. fordítva, módosított értékelés, alternatív értékelési módszerek, tollbamondások helyett nyelvtani behelyettesítő, kiegészítő feladatok

- szervezési változtatások – fokozott egyéni bánásmód, odafigyelés, irányítás, segítség, alternatív pedagógiai módszerek alkalmazása, feladatokra, dolgozatok írására szánt bővebb idő

- technikai változtatás – pl. Braille-írás, nagyobb, kiemelt betűk, technikai átalakítások, akadálymentesítés minden formája

- elhagyás – az egyes anyagrészek elhagyása vagy eltolása későbbi/korábbi időszakra

- egyszerűsítés – pl. írásbelik, tesztek, anyagrészek egyszerűsítése, típusfeladatok alkalmazása

- kompenzálás – segédanyagok, speciális taneszközök, gyakorlati feladatok, egyéni feladatlapok alkalmazása.

Az oktatási programokban megjelenő módosítások az érintett tantárgyakon belül különbözőképpen érvényesülnek. Ezért tartom fontosnak, hogy a program létrehozásában és kivitelezésében az érintett tantárgyak oktatói egyaránt részt vállaljanak. Ugyanakkor az oktatási programok, tervek megtervezésekor ajánlatos a felsőbb évfolyamokban szem előtt tartani az adott tanuló pályaválasztását befolyásoló tényezőket. A sikeres integráció alapfeltétele a pedagógus hozzáállása a problémához. Megfelelő attitűddel, személyes példával, a probléma diszkrét megközelítésével, etikus viselkedéssel, szeretetteljes következetességgel és hiteles példamutatással állhat a tanulók és szülei előtt. Az eddigi tapasztalatok alapján a mindennapi pedagógiai gyakorlatban a pedagógusok szakmai érdeklődése és érzékenysége az adott probléma iránt elengedhetetlen a sikeres együttnevelés érdekében.

Ugyanezt a célt szolgálják az integrációban résztvevő módszerek. A pedagógusok többnyire nehéz helyzetben vannak, hiszen tanulmányaik során általában nem kapnak kellő információt a fogyatékosokról és magáról az integrációról sem.

Az együttnevelés az oktatás gyakorlati alappillére, a differenciált oktatási-nevelési módszerek alkalmazása. A pedagógusnak a tanulási képességek számos vonatkozásában egymástól nagyon eltérő tanulók együtteseként kell tekintenie a csoportjára, amiben az egyik réteget a sajátos nevelési igényű tanulók alkotják. Az ő igényeiket, személyiségüket, erős és gyenge oldalakat is figyelembe véve kell a tanóra felépítését összeállítania. Az integráció hatékonyságának, a gyermek lehetőségeihez mért legmegfelelőbb egyéni oktatási program kialakításának és alkalmazásának érdekében ajánlatos együttműködni a megfelelő szakemberekkel (pszichológus, gyógy-pedagógus, logopédus, terapeuták, szakorvosok), ill. a családokkal. A szülő rendkívül nagy szerepet játszik a beilleszkedés sikerességében, hiszen ő a pedagógus napi „informátora”, ő is segít a kisebb-nagyobb problémák megoldásában az otthoni foglalkozások folyamán. Persze ez csak akkor történik zökkenőmentesen, ha a pedagógus pontosan tájékoztatja a szülőket a tanuló egyéni oktatási programjáról (sajnos ez gyakran elmarad).

Jelenleg még mindig nagyon sok az integrációval kapcsolatos ellenérzés, félelem, bizonytalanság. A hatékony befogadástól elvárt tényezői lehetnek:

- a befogadó intézmény nem megfelelő, hiányos felkészültsége (szakmai, tárgyi, technikai, szervezési)

- a pedagógusok hiányos felkészültsége – szakmai képzések hiánya

- az integráció „szabályainak” nem megfelelő betartása

- a magas osztálylétszám, teljesítményközpontúság mellett a sajátos nevelési igényű tanulók magas létszámának (esetenként akár 5-6 integrált tanuló egy osztályban különböző problémával) következtében nem jut idő a sajátos nevelési igényű tanulók differenciált oktatására, fejlesztésére, ill. a tehetséggondozásra

- nem állnak rendelkezésre az együttnevelést, fejlesztést támogató, kompenzációs eszközök – hiányos módszertani, gyógy-pedagógiai tudás

- a megszokott tanulásszervezési formák alkalmatlanok az együttnevelésre

- a folyamatos szakmai segítség és konzultáció hiánya

- nem biztosított a sajátos nevelési igényű tanulók fejlesztését végző asszisztensek részvétele az oktatásban

- annak a ténynek a figyelmen kívül hagyása, hogy az általános, többségi intézmény nem minden esetben tudja kielégíteni valamennyi fogyatékos tanuló igényeit

- bizonyos esetekben a sérült gyermek ellátását kizárólag a szegregált, speciális intézmény tudja biztosítani

- a pedagógusok túlterheltsége

- esetenként a szülők nem kívánnak együttműködni a pedagógussal, iskolával, ill. nem megfelelő hozzáállást tanúsítanak a probléma megoldásában

- az ún. „adminisztrációs jellegű” integráció, amikor valójában gyakorlati szinten nem valósul meg az integráció, mindez csak „papírokon létezik”

- az integrált tanulók indokolatlan felmentése bizonyos feladatok alól – késleltetett, megrekedt fejlődést eredményezve

- a leggyakoribb meghatározó tényező: az emberi közömbösség.

A sajátos nevelési igényű gyermekek nem szakszerű integrálása komoly következményekkel jár az adott gyermek és egyben egészséges társai számára. Vajon a mai teljesítményorientált társadalmunk, oktatási rendszerünk minden szempontból felkészült a fogyatékkal élők, tanulásban akadályozottak, hátrányos helyzetűek, ki-magasló képességűek integrációjára? Fontos, hogy ne csak az iskola legyen az integráció színtere, hanem maga a társadalom is. G. W. Allport szerint ugyanis a társadalom befogadóképessége elsősorban attól függ, hogy mennyire alkalmas a „másság” elfogadására. Az elfogadás feltételei Buscaglia L. szerint a következők: A sérült emberek is különbözőek, egyediek. A sérült ember elsősorban ember, csak másodsorban sérült – joguk van ugyanúgy átélni érzéseket, tapasztalatokat, joguk van az önkifejezésre. Megóvni őket annyit jelent, mint kizárni őket a világból. A sérülteknek nincs külön világuk, egyetlen világ létezik. Csak ők tudják megmondani, mire van szükségük, nekünk odafigyelőnek, jó megfigyelőnek kell lennünk, mi az érvényesülésükhöz szükséges feltételek megteremtésében segíthetünk. Bármennyire is sérült valaki, joga van azzá lenni, ami belülről megadott neki.